
LJUBEZEN JE V ZRAKU

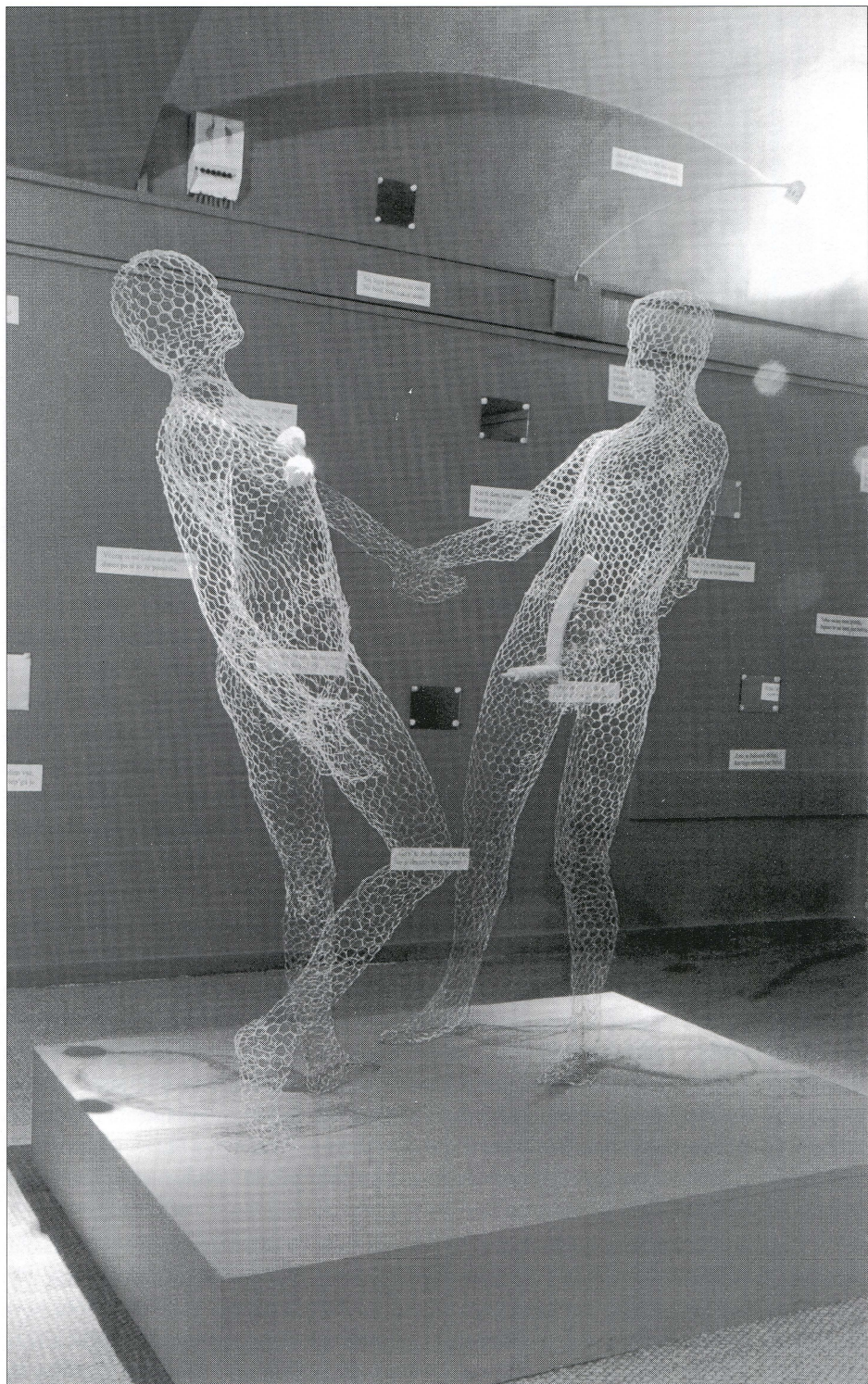
Razstava v Slovenskem etnografskem muzeju

306

Ljubezenska darila v slovenski tradicijski kulturi je bil podnaslov, ki je spomladi leta 2000 vsebinsko komentiral razstavo z imenom *Ljubezen je v zraku*, odprto in odmevno obiskano v Slovenskem etnografskem muzeju. Bojana Rogelj Škafar je razstavo zasnovala z zaznavno znanstveno dramaturgijo, ki ji je pomagala preseči strogo resne zadeve, med katere za preučevalca kulturoloških premikov v posameznikovem in narodovem duhovnem bistvu gotovo sodijo človekova ljubezenska obnašanja. Ko je omenjena dramaturgija kot aktivna sestavina razstavnega scenarija, je mišljena predvsem možnost za korak k neke vrste lahkotnosti, ki je nujno potrebna za poglobljenost sporočila kulturnega projekta, kakršen je razstava. Danes ni več dovolj, da bi razstava prevzela golo muzejsko gradivo in potem z njim povzela dokaj omejeno zgodbo, kajti doseganje čim gostejših asociativnih navzkrižij ni le moderno, kot bi kdo od tradicionalistov rade volje ugotovil, temveč je nujno, ker muzejski predmet ni le varuh vizualne podobe, temveč je predvsem pomnilnik in procesor spomina. Spomin pa je misel.

Bojana Rogelj Škafar je z razstavo *Ljubezen je v zraku* zmogla še dosežek, ki je v slovenski razstavni preteklosti razmeroma redek: uprizorila je čustvo in strasti ob njem, kar pomeni, da je uporabila nestvarnost ali abstraktnost, s tem pa tudi s samo razstavo prestopila prag toge znanstvene realnosti in s prijetno kreacijo zašla na področje poetičnega. Ni nepomembno, da je razstava nastala ob Valentinovem, novem pojavu v kompleksu slovenskih šeg, ki ustaljuje in utrjuje svoje mesto in je za etnologue neponovljiva prilika, da v živo spremljajo njegov domala agresiven vpliv na posameznika ali socialne skupine na Slovenskem. Valentinovo je bilo navdih za razstavo *Ljubezen je v zraku*, gradnja pripovedi pa je potem zaokrožila smisel in misel v dosti širšo zgodbo.

Vendarle pa bi bilo zaradi satiričnosti, ki je bila slutena ob razstavi, mogoče reči, da je z razstavo *Ljubezen je v zraku* sveti Valentin zadel tudi Slovenski etnografski muzej. Zadetek je bil preudarnejši od tistega, ki ga vsako leto, od začetka kapitalistične dobe na Slovenskem leta 1991 tudi pri nas, spektakularno izvajajo na neke vrste valentinovskih ljubezenskih turnirjih, kakor bi lahko šaljivo imenovali bojevita potegovanja za naklonjenost, želeča uspravana ali že kar okrnela človekova čustva vsaj za dan, dva reanimirati in ljubezni vrniti priznano slavo. Toda turnirji so kratkega diha, še posebej, če gre za zbujanje erotične intimne, ki za pravo uresničenje potrebuje iskrenost in ji tekmovalno ozračje ne more biti kaj prida v korist. Desetletje izvajanja Valentinovega

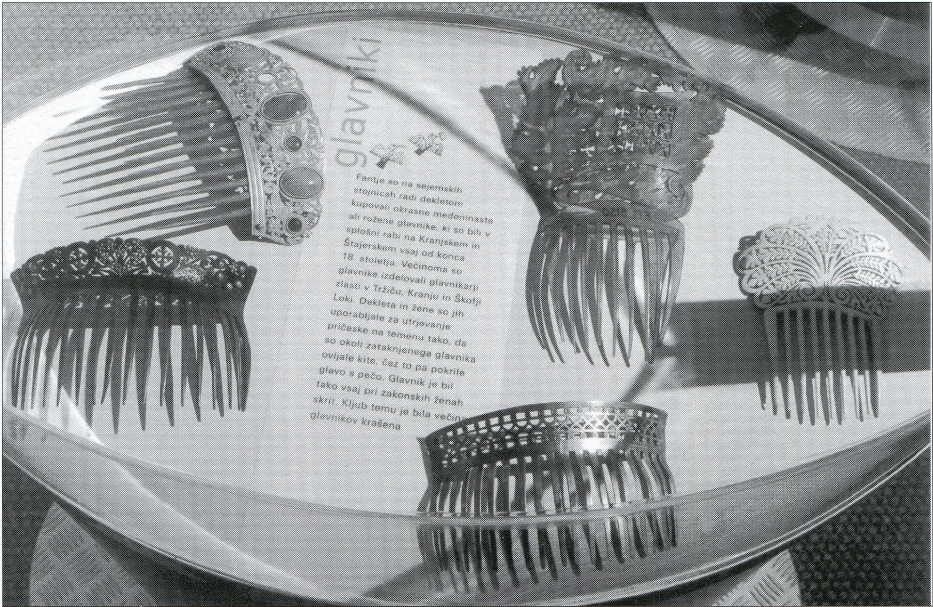

na Slovenskem ni prineslo prepričanja, da so rdeči srčki in čokoladice spodbuda za vrnitev k trajni ljubezni, temveč je le dokaz, da se je tudi Slovenija priključila tistemu delu ponorelega sveta, kjer je čustvo zaprto v tržni model in ga je treba prodati.

Slovenski etnografski muzej tako naravnane gibanja ne more spremeniti in ne preprečiti. Njegovi strokovni misli, ki se usmerja k tradicijskim sistemom in spremljanju novih pojavov, težjih k prehodu v tradicijo, se Valentinovo nikakor ne more in ne sme izmuzniti. Raziskovalno mikavnost sproža redka prilika, da so tokrat vse na Slovenskem živeče generacije priče etabliranju novega prazničnega pojava v tako imenovano ljudsko kulturo. Proces je živ, počasi se umirja v prenosu svoje celotne strukture v način življenja, svoj realizacijski konec doživlja tisti vzorec Valentinovega, ki je v državah od Anglije do ZDA že dosegel svojo tradicijo, z njo pa človeštvo zadolžil z obveznostjo, da je praznik treba spoštovati in praznovati. Za etnologe, kulturne antropologe in sociologe je možnost za živo spremljanje nastajanja in utrjevanja nove praznične oblike privlačno raziskovalno področje, saj po pričevanjih ne bo treba segati v nezanesljivo preteklost, ker je možno v spominu že zdaj, takoj ohranjati aktualna in zato objektivna spoznanja. Nazorna ilustracija za to srečno okoliščino, potrjujočo sledenje absolutni noviteti, je na primer generacija današnjih tridesetletnikov: pred desetimi leti, ko se jim je zapirala najstniška doba, o Valentinovem še niso imeli pojma, danes pa se v družbi Slovencev vseh starosti potegujejo za močno poudarjen izraz valentinovske ljubezenske solidarnosti s partnerji, prijatelji in z znanci.

Razstava Ljubezen je v zraku, ki so jo prav na Valentinov večer odprli v Slovenskem etnografskem muzeju, je bila zato preudaren zadetek smisla Valentinovega dne. Ni govorila zoper pretiranost enodnevnega valentinovskega ozračja, temveč je bila nova prazničnost povod za vprašanje o ljubezenskem izražanju Slovencev v tradicijski kulturi, v kateri seže zanesljiv in znanstveno neoporečno podprt spomin v 19. in 20. stoletje. Če

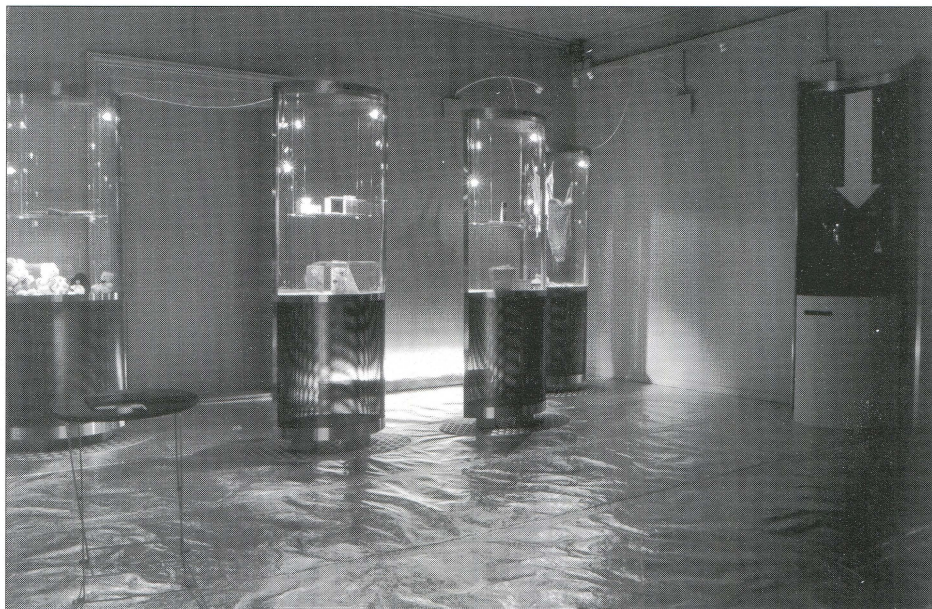

se Valentinovo na zunaj izkazuje z darili kot obveznim materialnim dokazom za obstoj pristne ljubezni, je bilo treba muzejski odgovor na omenjeno vprašanje poiskati v predmetih, ki so predstavljali darila v preteklosti, ko pri nas Valentina v smislu praznovanja ljubezni še ni bilo. Bila pa so darila, pripravljena za bolj ali manj sramežljivo izpovedovanje ljubezenskih skrivnosti, ki so danes zgovorne priče o tem, da Slovenci v času, ki ga še ni usmerjal tržno zlorabljeni svetnik, nismo bili grifiden narod.

Prijetno, duhovito razčlenjena pripoved razstave je govorila o nasprotnem, o toplini, ki jo je Slovenec premogel, ko so mu čustva zdijvala proti nekontrolirani zagledanosti. Priložnosti za ljubezen v zraku je bilo brez Valentina in skozi vse leto veliko, prav nobenega umetnega člana, ki bi naj pomenil začetni erotični vzgib, ni bilo potrebno ustvariti. Za 19. stoletje in dobršen del dvajsetega je značilno, da je znaten del slovenskega prebivalstva živel na podeželju, ruralno okolje pa ni poznalo prostega časa in pohajanja, temveč je imelo izdelan delovni sistem. Bojana Rogelj Škafar pravi, da so se mladi v preteklosti najpogosteje srečevali le v domači vasi ali v okolici, stike so pa navezovali pri skupnih delih: ličkanju, metju prosa, kopanju v vinogradu, košnji, mlačvi, teritvi lanu, preji, vožnji gnoja, steljeraji in seveda pred cerkvijo, na božjih poteh, žegnanjih, semnjih in vaških veselicah. Kar je danes strnjenege okoli svetega Valentina, je zato le namišljena resničnost, zlagana realnost, ki nima nikakršne zveze z naravnimi, iskreno strastnimi, izdatno čustveno nabitimi ljubezenskimi navezami. Dela vaje fant je skupna opravila doživljal praznično, svoje ljubezenske prebuje pa je sporočal prek daril. In bilo je tudi obrnjeno – enako razmerje se je širilo od dekleta k fantu. Ker ni bila navada darila kupovati, so jih izdelovali sami, prikupni izdelki so se nabirali v dimenzije, ki so kazale moč oblikovalske fantazije, pomembne za globino nagovora drage osebe.

To je bilo jedro razstave Ljubezen je v zraku, ki je bila, če ponovimo, spodbujena z moderno ljubezensko trgovino in dopolnjena s spominom iz pomnilnika preteklosti.

Zato je razstava govorila o ljubezni nekoč in ljubezni v moderni dobi. Bojana Rogelj Škafar je ob tem zapisala prepričljivo misel: “Za ideologijo ljubezni, kot jo poznamo in vrednotimo danes, velja, da je produkt modernega sveta, še posebej modernega srednjega sloja.” Govorica razstave pa je prodrla še drugam: ob “specializirani” ljubezni, torej ob njeni erotični varianti, so v muzeju pomislili tudi na njeno splošnost, na njeno – lahko bi rekli – evangeljsko razsežnost, na univerzalno ljubezen do bližnjega in sploh vsega, kar sporoča v svoji besedi k razstavi direktorica Slovenskega etnografskega muzeja mag. Inja Smerdel: “V Slovenskem etnografskem muzeju smo zaljubljeni: v dediščino, v sledi nekdanjega in sedanjega življenja, v znanje, v ustvarjanje, v svoje delo in svoj muzej o ljudeh za ljudi.”

Ni jim težko verjeti. Razstava Ljubezen je v zraku je bila v celoti rezultat takih nagnjenj, bila je poglobljena, duhovita, s pravo mero abstraktnosti in poetičnosti, ki sta definitivni sestavini vsakršnih ljubezni, okrepljena študija, v svoji fabulativni gradnji kar vzorčna oblika za neke vrste romaneskno oblikovanje muzejskih razstav.

Vili Vuk